גמרא

וחצי כופר ליורשיו אמאי הכי נמי לימא יום של רבו לרבו יום של עצמו לעצמו שאני הכא דקא כליא קרנא ואלא ה"ד דלא קא כליא קרנא כגון [א]שהכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור הניחא לאביי דאמר נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה שפיר אלא לרבא [א]דאמר אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום האי שור הוא ושור אינו משלם אלא נזק אב"א [ב]כשהכהו אדם ואי בעית אימא [ג]מימרא היא ומימרא לרבא לא סבירא ליה [ג]איבעיא להו מעוכב גט שחרור יש לו קנס או אין לו קנס [1]כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו אמר רחמנא והאי לאו אדון הוא או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור אדון קרינא ביה ת"ש המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו מאי לאו כמשנה אחרונה לא כמשנה ראשונה ת"ש [ד]הפיל את שינו וסימא את עינו יוצא בשינו ונותן דמי עינו ואי אמרת יש לו קנס וקנס לרבו השתא חבלי ביה אחריני יהבי ליה לרביה חבל ביה רביה גופיה יהיב ליה לדידיה [ה]דלמא כמ"ד אינו צריך דתניא בכולן עבד יוצא בהן לחירות [ו]וצריך גט שחרור מרבו דברי ר' [ז]ישמעאל ר"מ אומר אינו צריך ר"א אומר צריך רבי טרפון אומר אינו צריך ר"ע אומר צריך המכריעין לפני חכמים אומרים נראים דברי ר' טרפון בשן ועין הואיל ותורה זכתה לו ודברי ר"ע בשאר אברים הואיל וקנס חכמים הוא קנס הא קראי קא דרשינן אלא אימא הואיל ומדרש חכמים הוא [ז]איבעיא להו מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה או אינו אוכל [2]קנין כספו אמר רחמנא והאי לאו קנין כספו הוא או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור קנין כספו קרינא ביה ת"ש [ה]דאמר רב משרשיא [ו]כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה הרי אלו אוכלין בתרומה וחולקין חלק אחד על הגורן הגדילו התערובות משחררין זה את זה הכי השתא התם אם יבא אליהו ויאמר בחד מינייהו דעבד הוא קנין כספו קרינא ביה הכא לאו קנין כספו הוא כלל [ח]איבעיא להו עבד שמכרו רבו לקנס מכור או אינו מכור תיבעי לר"מ תיבעי לרבנן תיבעי לר"מ עד כאן לא קאמר [ז]ר"מ אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אלא כגון פירות דקל דעבידי דאתו אבל הכא מי יימר דמינגח ואם תמצא לומר דמינגח ממאי דמשלם

דלמא

רש"י

וחצי כופר. דלד חירות: **ליורשיו.** ולקמן[ח] פריך יורשין מנא ליה: **ולמתה.** יבשה: **וסופה לחזור.** ושיימינן ליה כמה דמיו פחותים בכך לימכר עכשיו בשוק ואם יום של רבו היה יתן הכל לרבו ואם יום של עצמו היה הכל לעצמו: **הניחא לאביי.** דאמר בב"ק (דף פו.) באדם שחבל בחברו בענין זה: **נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה.** שבת גדולה הן פחת דמיו לימכר עכשיו בשוק והוא נזק ולהכי קרי ליה שבת שפחת דמיו של עכשיו אינו אלא משום שבת שאינו ראוי לעשות מלאכה בשתי ידיו עד זמן שתחזור ידו אלא לשמור קישואים יהא ראוי לאחר שיקל ממנו כאב המכה קלת ושבת קטנה היינו כאילו הוא שומר קישואין שנותן לו כל ימי חליו שישכב במטה מחמת חולי זה שאינו יכול לשמור קישואים: **שפיר.** דכיון דשייך דין נזק במכה זו מחייב שור עלה וכיון דלא כליא קרנא לגמרי יום של רבו לרבו יום של עצמו לעצמו: **שבתו של כל יום ויום.** ואין כאן פחת דמים הואיל וסופו לחזור אלא לפי שבת של כל יום יתן לו כל ימי נפילתו למטה יתן שכר אדם שלם לפי מלאכה שהיה רגיל בה וכשיעמוד ויהא ראוי לשמור קישואין ישמור קישואין וזה יתן לו פחת השכר: **האי שור הוא.** כלומר הואיל ואדם החובל כך אינו משלם נזק אלא שבת שור פטור לגמרי דה' דברים גבי אדם כתיב ולא גבי שור דכתיב (ויקרא כד) איש כי יתן מום בעמיתו ולא שור בעמיתו[ט]: **איבעית אימא.** הא דאמרן לעיל יום של רבו לרבו כשהכהו אדם: **ואיבעית אימא.** לעולם בשור וכאביי דאמר שייך בה דין נזק ודקמקשית מינה לרבא: **הך מימרא.** בעלמא היא ואינה לא משנה ולא ברייתא: **ומימרא.** רבא אמר לך דהא מימרא לא ס"ל: **מעוכב גט שחרור.** מחוסר גט שחרור. כל הנך דאמרי' בהו דיצאו לחירות ואין לרבו עליהם אלא שצריכין גט שחרור כגון מקדיש ומפקיר ומי שחציו בן חורין דתנן כופין את רבו: **יש לו קנס.** שלשים כסף לרבו אם נגחו שור: **מאי לאו כמשנה אחרונה.** לאחר שחזרו בית הלל להורות דכופין את רבו ואפי' הכי שקיל קנס דלד עבדות כל זמן שלא נכתב הגט: **כמשנה ראשונה.** דלית ליה כופין ואדון גמור הוא: **הפיל.** רבו שינו של עבד כנעני ואח"כ סימא את עינו: **יוצא בשינו.** לחירות וקס"ד צריך גט שחרור וכי סימא עינו קודם גט נותן לו דמי עינו כבן חורין: **בכולן.** עשרים וארבעה ראשי אברים האמורין במס' נגעים (פ"ו מ"ז) לענין שאין מטמאין משום מחיה ראשי אצבעות של ידים ורגלים וראש החוטם וראשי האזנים וראש הגויה שהן משופעין לכאן ולכאן ואין נגען נראה לכהן בבת אחת ולא קרינא ביה לכל מראה עיני הכהן (ויקרא יג): **עבד יוצא בהן לחירות.** דמומין שבגלוי הן ואינן חוזרין כשן ועין ואתרבו בכלל ופרט וכלל בפ"ק דקדושין (דף כד:): **המכריעין.** דעת חכמים איזו נראה. ולא אתפרש מאן נינהו: **והא קראי דרשינן.** בקידושין (שם): **אוכל בתרומה.** אם עבד כהן הוא: **קנין כספו אמר רחמנא.** לענין תרומה: **אוכלין בתרומה.** שניהם ממה נפשך דחד כהן וחד עבד כהן: **וחולקין חלק א'.** ביבמות (דף נט:) מפרשים חלק כאחד שאין נותנין להם תרומה בגורן לזה בלא זה דקסבר אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגורן אלא א"כ רבו עמו דלמא אתי למימר כהן הוא ומסקו ליה ליוחסין והשתא לא אתי לאסוקינהו והאי מעוכב גט שחרור הוא ואין לרבו רשות עליו דלא ידע הי מינייהו עבד וצריכין שישחררו זה את זה וקתני סיפא הגדילו התערובות משחררין זה את זה וקתני אוכלין בתרומה: **שמכרו רבו.** לאחר: **לקנס.** שאם יגחנו שור יהא קנסו שלו אבל לשאר דברים לא מכרו: **מכור.** לקנס מיהא: **או לא מכור.** ואם נגחו קנסו לרבו ראשון דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: **תיבעי לר"מ.** דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם האומר לאשה הרי את מקודשת לי לכשאתגייר כו' (קדושין דף סג.): **פירות דקל.** המוכר פירות דקל עד שלא חנטו דפליגי בה[י] רב הונא ורב נחמן אליבא דר' מאיר:

דלמא

תוספות

ושור אינו משלם אלא נזק. יש רוצים לפטור את השוכר או שואל סוס מחבירו אפי' הוזק בפשיעה ונתבטל הרבה ממלאכתו כיון דסופו לחזור להתרפאות דכי היכי דדרשינן[יא] איש בעמיתו ולא שור בעמיתו ה"נ דרשינן איש בעמיתו ולא איש בשור ואין לחלק בין שומרים לאדם המזיק[א] מדפריך בב"ק (דף ד:)[יב] ותו שומר חנם והשואל כו' אדם דאזיק שור הוא[ב] והא דפריך בריש הנחנקין (סנהדרין פד:) הכחישה באבנים ה"נ דלא מיחייב היינו בהכחשה דלא הדרא ור"ת[ג] אומר[ד] דלא שייך שבת אלא באדם דשבתו לא הוי בכלל נזק דמשום שבת לא פחתי דמיו כל כך אבל שור פשיטא דשבתו בכלל נזק הוא דפחתי דמיו ומתחלה כשהוזק שמין אותו כמה דמיו פחותים לימכר[ה]: **מאי לאו כמשנה אחרונה.**[ו] ולעיל לא בעי לאוקומי הא דנותן חצי קנס לרבו למשנה אחרונה דקנסא לרבו מעשה ידיו לעצמו והא דנגחו שור יום של רבו לרבו הוי למשנה ראשונה כדפרישית לעיל[ז] כי היכי דלא לפשוט בעיא דהכא: **חבלי ביה אחריני יהבי ליה לרביה.** אע"ג דמעשה ידיו לעצמו[ח] כיון דקנסא לרבו חבלה נמי לרבו דמה לי קטליה כולו ומה לי קטליה פלגא: **הואיל ומדרש חכמים הוא.** אומר ר"ת דחיישי' שמא ימצאנו[ט] בשוק ויאמר לו עבדי אתה אבל בשן ועין לא חיישי' דזיל קרי בי רב הוא[י]: **מעוכב גט שחרור אוכל כו'.** הך בעיא לא אתיא אליבא דר"ל דריש פרק בתרא דכריתות (כד:)[יא] (א) דמסקינן אליבא [יג]דרשב"ג דמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה אי נמי יש לחלק דהתם במעוכב גט שחרור ע"י הפקר אוכל בתרומה כמו שמותר בשפחה כדפרישית לעיל[יב] (ב) והכא איירי בחציו עבד וחציו בן חורין[יג]: **הרי אלו אוכלים בתרומה.** והא דאמרינן בפ"ק דכתובות (דף יג:) גבי עשרה כהנים ופי' אחד מהם ובעל הולד שתוקי שמשתיקין אותו מדין כהונה מדכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו שיהא זרעו מיוחס אחריו הא אמרינן בפ' נושאין על האנוסה (יבמות דף ק:) דזרעו מיוחס אחריו דרבנן וכי גזור רבנן בזנות בנישואין לא גזרו אי נמי הכא לאחר שנולדו נתערבו: **עבד שמכרו רבו לקנס כו'.** מכר קנס של עבד לא מיבעיא ליה דאפי' לר"מ לא קני דהא לא עבידי דאתי כדקאמרי' וכ"ש לרבנן אלא במכרו רבו לקנס מיבעיא ליה דדילמא אפי' לרבנן קני להו כמו דקל לפירותיו[יד] כדאמרי' הא קאי שור והא קאי עבד או דלמא אפי' לר"מ לא קני דלא דמי[יד] [לפירות דקל] שהפירות יוצאים מגוף הדקל ועבידי דאתו אבל קנסא מעלמא אתי ולא עבידי דאתי:

מי

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעי' יז:

צט ב מיי' שם פ"ד הל' יב סמג עשין ע טוש"ע י"ד סי' רסז סעי' סב:

ק ג מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הלכה א סמג עשין סו:

קא ד ה מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה יד ופ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה יא טוש"ע י"ד סי' רסז סעי' לט ועי' בכ"מ:

קב ו מיי' פ"ה מהל' עבדים הל' ד טור ש"ע שם סעי' כו:

קג ז מיי' פ"ט מהלכות תרומות הלכה ה:

קד ח מיי' פכ"ג מהל' מכירה הל' ג טור י"ד סי' רסז:

מוסף רש"י

וצמתה ידו. יבשה (קדושין כד:). **נותן לו שבת גדולה.** דמי ידו, **ושבת קטנה.** כל ימים שיפול למשכב רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין (ב"ק פו.). **שבתו שבכל יום ויום.** עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו שנשכרים פועלים בשוק ולא כשומר קישואין, דהא לרבא לא יהיב ליה דמי ידו (שם). **בכולן.** ארבעה אברים קאי, עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שחרור. להתירו בבת חורין (קדושין כד:). **הואיל ותורה זכתה לו.** דכתיב בהדיא (שם). **כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה.** ואין ידוע אי זה כהן ואי זה עבד (תמורה ח.). **הרי אלו אוכלין בתרומה.** אחד כהן ואחד עבד כהן (יבמות צט.). **וחולקין חלק אחד על הגורן.** כלומר כששניהן ביחד נותנין להן תרומה בבית הגרנות, אבל לאחד מהן אין חולקין עד שיבוא חבירו, דשמא זה הוא העבד וסבירא ליה להאי תנא דאין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דילמא אתי לאסוקיה ליוחסין (תמורה ח.). **משחררין זה את זה.** כל אחד ואחד כותב אם אני הרב ואתה העבד הרי אתה בן חורין ויהיו מותרים שניהן בבת ישראל (שם).

פסקי רי"ד

תניא כל כ"ד ראשי אברים עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שחרור דברי ר"ש ר"מ אומר אינו צריך ר' אלעזר אומר צריך ר' טרפון אומר אינו צריך רבי עקיבא אומר צריך המכריעים לפני חכמים אומרים נראים דברי ר' טרפון בשן ועין הואיל והתורה זיכתה לו ודברי ר' עקיבא בשאר איברים הואיל וקנס חכמים הוא קנס הא קראי קדרשי' אלא הואיל והוא מדרש חכמים. פי' בפ"ק דקידושין (כד:) ילפינן כלל ופרט וכלל כי יכה כלל שן ועין פרט לחפשי ישלחנו חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין ורבה כל כ"ד ראשי אברים והם כ' אצבעות ידיו ורגליו שתי אזנים וראש החוטם וראש הגוייה וראשי דדים באשה:

מסורת הש"ס

א) קדושין כד: [ב"ק פו.], ב) [ב"ב מח.], ג) [קדושין כד:], ד) [צ"ל שמעון כך איתא בקדושין וכן מוכח מתוס' ב"מ מח. ד"ה תשומת] וכן מתוס' כתובות מב. ד"ה הפלת, ה) יבמות לט. [וע"ע תמורה ח.], ו) [הך דכהנת שנתערב וכו' מתני' היא ביבמות לט. וע"ע תמורה ח. ובכן פליאה דמייתי לה משמיה דרב משרשיא ת"ש כהנת שנתערב וכו'], ז) [לעיל יג: וש"נ], ח) [דף מג.], ט) (ב"ק כו., י) [יבמות לג.], יא) [ב"ק כו.], יב) [צ"ל והא], יג) [צ"ל דת"ק דרשב"ג], יד) נ"י לדקל לפירותיו,

תורה אור השלם

1. אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: שמות כא לב

2. וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ: ויקרא כב יא

גליון הש"ס

גמ' **אדון קרינא ביה.** עי' חגיגה ד' ד ע"א תד"ה לא נצרכא: **תד"ה מעוכב** וכו'. עי' ברמב"ן במלחמות פ"ג דברכות (יב. מדפי הרי"ף) באיבעיא דנשים בבהמ"ז דאורייתא: **ד"ה עבד** וכו' **ועבידי דאתו.** עי' ב"מ ד' לג ע"ב תד"ה כגון:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מעוכב וכו' דמסיק אליבא דרשב"ג וכו': (ב) בא"ד כדפרישי' לעיל נ"ב בדף מ ע"א בד"ה אותו העבד:

מוסף תוספות

א. דנהי דבאדם המזיק דרשי' ולא איש בשור, שומרין מיהא חייבין. תוס' הרא"ש. ב. אלמא דין אחד להם. תוס' הרא"ש. ג. כהן. תוס' הרא"ש. ד. דלא דמי. תוס' הרא"ש. ה. שבכל שעה ערך דמיו ידועים בכמה הוא ראוי לימכר עתה. תוס' הרא"ש. ו. וא"ת אמאי איצטריך לעיל למימר מימרא לרבא לא ס"ל, לימא דהיינו למשנה אחרונה דקנסו לרבו דאע"פ שמעשה ידיו לעצמו, אדון קרינן בי', ונגחו שור, יום של רבו לרבו, הוי למשנה ראשונה כדפרישית לעיל. תוס' הרא"ש. ז. וי"ל דלא בעי לשנויי הכי. תוס' הרא"ש. ח. מ"מ הנזק יש לו להיות לרב, ואפי' שבת נמי אע"פ שהוא בטל ממעשה ידיו. תוס' הרא"ש. ט. רבו. תוס' הרא"ש. י. עי' תוס' הרא"ש שמקשה על ר"ת וחולק. יא. דאמר וכו' ד'אי איפשי' לשון הפקר. תוס' הרא"ש. יב. במילתיה דאמימר. תוס' הרא"ש. יג. ולא נהירא לי, דהיאך יאכל צד חירות בתרומה, דעד כאן לא קא מיבעיא לי' לעיל אלא להתחייב חצי קנס, אבל קנס שלם פשיטא דלא מחייב. תוס' הרא"ש ועי' מהרש"א ומהר"ס. יד. אע"ג דלא עבידי דאתו, מטעמא. תוס' הרא"ש.